DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-48

ДО ПИТАННЯ ПРО УГОДУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МЕДІАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Позов Денис Аполлонович
доктор філософії у галузі права,
старший науковий співробітник
Науково-дослідницький інститут публічного права
м. Київ, Україна

Закон України «Про медіацію» закріпив обов'язок сторін виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені самою угодою. Водночас така угода Законом України «Про виконавче провадження» не віднесена до виконавчих документів. Тому практична цінність медіації залежить не лише від досягнення домовленості, а й від юридичної визначеності її умов та наявності механізму захисту у випадку невиконання.

Угода за результатами медіації є самостійним засобом фіксації погодженого сторонами рішення. Закон допускає її усну або письмову форму, однак правова кваліфікація результату медіації має залежати від змісту конкретних умов. Якщо домовленість спрямована на виникнення, зміну чи припинення приватних прав та обов'язків, вона має ознаки дво- або багатостороннього правочину і повинна відповідати вимогам цивільного законодавства щодо змісту, форми, дієздатності та вільного волевиявлення сторін. У науково-практичному коментарі до Закону України «Про медіацію» така угода характеризується як правочин, переважно консенсуальний договір, що може мати письмову чи усну форму, не є мировою угодою, але може бути її частиною та є обов'язковою для виконання сторонами медіації [1, с. 61-62].

Відмітимо, що Закон України «Про медіацію», закріплюючи норму про можливість усної форми угоди за результатами медіації, передбачає, що у спірних земельних та трудових відносинах, які можуть бути предметом медіації, угода за результатами медіації має лише письмову форму. На нашу думку, в Законі України «Про медіацію» доцільно було б розширити перелік спірних відносин, у яких укладається угода за результатами медіації в письмовій формі.

Відмітимо також і те, що для її виконуваності особливе значення має зміст письмового документа. Загальні вимоги до змісту угоди викладені в ст. 21 Закону України «Про медіацію». Тож, угода повинна містити достатні ідентифікаційні дані сторін та їх представників, чітко визначені обов'язки, способи й строки їх виконання, послідовність дій та наслідки

невиконання чи неналежного виконання. Разом з тим, формулювання на кшталт «у розумний строк» або «за першої можливості» доцільні лише тоді, коли встановлено об'єктивний критерій, за яким можна визначити момент належного виконання або прострочення. Отже, юридична визначеність умов є передумовою реального виконання домовленостей.

Обов'язковість угоди, однак, не тотожна можливості її безпосереднього примусового виконання. Як вже зазначалося, Закон України «Про виконавче провадження» не відносить угоду за результатами медіації до виконавчих документів, а процесуальне законодавство не передбачає загального механізму її затвердження судом, аналогічного затвердженню мирової угоди. І.В. Давидова підкреслює, що ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом, тоді як звичайна угода за результатами медіації не проходить судового контролю і в разі порушення переважно потребує окремого звернення за захистом [2, с. 122]. Таким чином, невиконання вже досягнутих домовленостей здатне породити новий спір.

Водночас угода за результатами медіації не позбавлена юридичного значення. Наслідки порушення її умов залежать від правової природи конкретних положень. Сторони можуть погодити неустойку, компенсацію додаткових витрат, дострокове настання строку платежів, повернення майна, відновлення первісної вимоги чи повторну медіацію. Проте не всі домовленості придатні для примусового забезпечення. Умови про вибачення, конструктивну комунікацію або інші особисті та морально-етичні дії мають іншу природу, ніж чітко визначені майнові чи організаційні обов'язки.

Окремого значення набуває співвідношення результату медіації з процесуальними способами завершення судового спору. Досягнення домовленості не породжує автоматично одного процесуального наслідку. В.М. Короленко, дослідивши цивільні справи 2022–2024 років, у яких провадження зупинялося для медіації, зафіксував завершення спорів шляхом залишення позову без розгляду, затвердження мирової угоди та прийняття відмови від позову [3, с. 102]. Це підтверджує відмінність між матеріальним результатом медіації та процесуальною формою завершення конкретної справи.

Найвищий рівень юридичного захисту значущих домовленостей може забезпечувати їх трансформація у передбачений законом титул: мирову угоду, або інший документ, що має самостійну виконавчу силу. При цьому така трансформація не повинна призводити до розкриття всього змісту медіації. Принцип конфіденційності вимагає відокремлювати положення, необхідні для юридичного оформлення та можливого примусового виконання, від переговорних пропозицій, мотивів поступок та інших конфіденційних домовленостей.

Перспективним напрямом удосконалення правового регулювання є запровадження окремої процедури надання письмовій угоді за результатами медіації виконавчої сили за спільною заявою сторін без повторного розгляду первісного спору. Судовий контроль у такому випадку міг би охоплювати добровільність волевиявлення, повноваження сторін, законність і визначеність умов та відсутність порушення прав третіх осіб. Виконавчу силу доцільно надавати лише тим положенням, що містять чіткі юридичні обов'язки і можуть бути предметом примусового виконання; особисті, моральні й конфіденційні домовленості мають залишатися поза межами виконавчого провадження.

Угода за результатами медіації є самостійним цивільно-правовим інструментом фіксації домовленостей сторін, проте її обов'язковість не означає автоматичної виконавчої сили. Ефективність такого документа залежить від чіткої правової кваліфікації його положень, визначених строків і способів виконання та, за потреби, трансформації юридично значущих умов у передбачений законом виконавчий титул. Спеціальна спрощена процедура надання виконавчої сили письмовим медіаційним домовленостям могла б посилити результативність медіації без втрати її добровільного і конфіденційного характеру.

Література:

1. Закон України «Про медіацію»: науково-практичний коментар. Судова практика. Зразки документів. Вид. 2-е доп. і перероб. / за заг. ред. О.О. Кармази, Д.В. Кушерець, Т.В. Федоренко, Г. Домінгос. К.: ВДК «Університет «Україна», 2025. 350 с.

2. Давидова І.В. Медіація чи мирова угода: особливості застосування при вирішенні спорів. Правова позиція. 2023. № 3 (40). С. 119-122.

3. Короленко В.М. Медіація під час судового провадження в контексті справедливості розгляду і вирішення цивільних справ. Приватне право і підприємництво. 2024. Вип. 24. Ч. 1. С. 95-105.